

Tokat/Zile Şeyh Nusrettin Türbesi Haziresi'nde Yer Alan Tarihi Mezar Taşları

Historical Gravestones Located at Graveyard of the Tomb of Sheikh Nusrettin in Tokat-Zile

Canan HANOĞLU¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29.05.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 26.07.2021

Doi: 10.48146/odusobiad.944898

Atıf / Citation: Hanoğlu C., (2021). "Tokat/Zile Şeyh Nusrettin Türbesi Haziresi'nde Yer Alan Tarihi Mezar Taşları" ODÜSOBİAD 11(2), 675-698, doi: 10.48146/odusobiad.944898

Öz

Bu çalışmada; Orta Karadeniz Bölümünün önemli şehirlerinden Tokat iline bağlı Zile ilçesinin Şeyh Nusrettin/Tekke Köyü'nde yer alan Şeyh Nusrettin Türbe haziresinde bulunan tarihi mezar taşları ele alınmıştır. Zile ilçesi, Şeyh Nusrettin ve burada zamanla şekillenen yapı topluluğu hakkında da kısa bilgiler verilerek çalışma bir bütün halinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hazire, Şeyh Nusrettin Türbesi'nin doğu yönüne konumlandırılmıştır. Bu alanda ve çevresinde tarihi değere sahip 8 örnek tespit edilmiştir. Baş taşlarının üzerinde yer alan kitabelerden hareketle en erken tarihli mezarın H. Recep 777 (M. Kasım-Aralık 1375), en geç tarihli mezarın ise H. 1268 (M. 1851-52) olduğu anlaşılmaktadır. Örneklerin 2'si 14. yüzyıl (1375, 1384) ve 5'i 19. yüzyıl aralığına (1836-37, 1837-38, 1838-39, 1847-48, 1851-52) tarihlenmektedir. 1 örnekte ise son satırlar kırık olduğundan tarih tespiti yapılamamıştır. Toplam 8 örnek her yönüyle ele alınıp değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu örneklerin; malzeme, form, kitabe ve süsleme açısından dönemlerinin özelliklerine paralel unsurlar sergiledikleri tespit edilmiş ve dönemleri içerisindeki yeri vurgulanmaya çalışılmıştır.

Oldukça yıpranmış durumda olan mezarlar ve mezar taşları bu çalışma ile kayıt altına alınmış ve gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Zile, Şeyh Nusrettin, hazire, mezar taşı.

Abstract

In this study, the historical gravestones found in the tomb's graveyard of Sheikh Nusrettin, located in Tekke / Sheikh Nusrettin village in Zile county, Tokat province, Turkey, which is one of the important cities of the Central Black Sea Region, are discussed. The study was evaluated as a whole by giving brief information about Zile county, Sheikh Nusrettin, and the building complex that shaped over time.

The graveyard is located in the east of the tomb of Sheikh Nusrettin. Eight samples of historically valuable graves have been identified in and around this area. Based on the inscriptions on the headstones, it is understood that the earliest dated grave was Hijri Calendar 777 (A. D. November-December 1375) and the latest dated Hijri Calendar 1268 (A. D. 1851-1852). 2 of these examples are dated to the 14th century (1375, 1384) and 5 to the 19th century (1836-37, 1837-38, 1838-39, 1847-48, 1851-52). However, the date of one of the samples could not be determined because the last lines are broken. A total of 8 samples has been studied and evaluated in all aspects. It has been determined that these samples exhibit elements parallel to the characteristics of their periods in terms of material, form, inscription, and decoration, and their place in their periods has been tried to be emphasized. The graves and gravestones, which are quite worn out, are recorded within this study and it is aimed to transfer them to future generations.

Keywords- Tokat, Zile, Sheikh Nusrettin, graveyard, gravestones.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Tokat, E-Posta: canan.hanoglu@gop.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-9121-8683

Giriş

Anadolu'nun en eski çağlarından beri kullanılan yolların kesişme yeri olan Zile, önemli bir yerleşim yeridir (Altındal, 2011: 19). Zile, tarihi seyir içerisinde Türk hâkimiyetine girinceye kadar sırasıyla Hitit, Gaşka, Frig, Kimmer, İskit, Asur, Med, Pers, Büyük İskender, Pontus, Roma ve en son Bizans (Hanılçe, 2014: 19) daha sonra, Zile'de 1071 Malazgirt Zaferi'nden kısa bir süre sonra başlayan Türk hâkimiyeti ile sırasıyla Danişmendli, Selçuklu, İlhanlı, Eratna, Kadı Burhanettin ve Osmanlıların egemenliğinde kalmıştır. Osmanlılar döneminde önce doğrudan Sivas vilayetine, sonra Amasya livasına ve 1880 yılında Tokat livasına bağlı bir kaza olmuş, Cumhuriyetle birlikte kaza durumu devam etmiştir (Altındal, 2011: 20). Günümüzde de Orta Karadeniz bölümünün bir ili olan Tokat'ın ilçesi durumdadır.

Zile'nin bir köyü olan Şeyh Nusrettin/Tekke Köyü ilçenin güney doğusunda yer almaktadır. Tokat iline 74 km., Zile ilçesine 7 km. uzaklıktadır (Akin vd. 2017: 68). Şeyh Nusrettin Türbesi de bu köyde bulunmaktadır. Cengiz istilasından kaçarak Erzincan'a yerleşen Harzem Devlet adamlarından Hamza Bey'in oğlu olan Nusrettin, Zile'ye yerleşerek bu köyde kendi adına bir zaviye kurmuştur (Şahin ve Karabacak, 2006: 38). Şeyh Nusrettin'in ölümünden evvel köyün isminin Aksaray olduğu ve ölümünden sonra hatrasına binaen isminin Şeyh Nusrettin olarak değiştirildiği, bir süre bu iki ismin beraber kullanıldığı, 16. yüzyıldan itibaren Aksaray isminin unutulurken Tekke veya Şeyh Nusrettin isimlerinin rağbet gördüğü söylenmektedir. Bu bilgiler Şeyh Nusrettin'in soyundan olduğu söylenen Murat Koçyiğit adlı şahsın elinde bulunan 4 vakfiyeden biri olan 1481 tarihli vakfiye kayıtları ve Defter-i Evkaf-ı Rûm da geçen ibarelere dayanarak verilmiştir (Çal, 1987: 427).

Şeyh Nusrettin'in Hacı Bektaş Veli ile Horasan diyarından gelmiş, Hoca Ahmed Yesevi müritlerinden Horasan erenlerinden olduğu ve vaktiyle Pîr'in emri ile buraya (Aksaray Köyüne) geldiği Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde belirtilmektedir (Köprülü, 1976: 48; Kahraman-Dağlı, 2006: 329).

İstanbul'da Laleli Süleymaniye Kitaplığı No: 1503'te Şeyh Nusrettin'in bir menâkibnâmesinin varlığından bahsedilmektedir. Bu kitapta, Şeyh Nusrettin'in Horasanlı olduğu, Horasan Hükümdarı Hamza Şeyh ile Seyyit Umran'ın kızı Belkan Hatun'dan H. 550 (M. 1155) yılında doğmuş olduğu, ne suretle yetiştiği, öğrenimi, tarikata girişi, kerâmetleri, menkıbeleri ve ölüme kadar geçen yaşantısına ait bilgilerin yer aldığı belirtilmektedir (Öztelli, 1974: 14).

Şeyh Nusrettin, babası Hamza Bey vefat ettikten sonra,² Erzincan'da evlenir.³ Bu izdivaçtan Fatma isminde bir kızı dünyaya gelir. Fatma büyüdüktan sonra Erzincan'ın mağruf âlimlerinden Sırâcüddin Efendi ile evlenir. Bu Fatma Hanım'dan Acepşir adında bir oğlan, Ümmügülsüm⁴ adında bir kız dünyaya gelir. Nusreddin Efendi, kızını (Fatma), damadını (Sırâcüddin) ve torunlarını alarak, Erzincan'dan Zile'ye hicret eder. Bir müddet Kazova'da kalır (Burada Cebel-i Ebyaz adı verilen dağda kalırlar). Daha sonra bugünkü adı Şeyh Nusrettin olan, suyu ve ağacı bol Aksaray Köyü'ne yerleşirler.⁵

Şeyh Nusrettin, bu köyde bir medrese, bir zaviye yaptırmış vefatına kadar ilim ve irfan neşri ile meşgul olmuş değerli âlimler yetiştirmiş, bütün memleket ve havalisi ilminden, irfanından istifade etmiştir.⁶

Evliyâ Çelebi, Arık-ova'dan (Artova) kuzeye gidip Çamlıbel'i aştıktan sonra Zile sahrasında tesadüf ettiği yerin Şeyh Nusret Tekkesi olduğunu, Zile Ovası'nda yer alan bu tekkenin bakımlı ve şenlikli, imaret, mescit ve misafirhaneli büyük bir tekke olduğunu, yetmiş kadar fukarası olduğunu ve bu

² Emekli vaiz Osman Karadavut'un, merhum Müftü Ali Kılıç'ın notlarından tespit ettiği bilgilerde; türbenin dış bölümünde Şeyh Nusrettin'in babası Hamza Bey'in kabrinin bulunduğu belirtilmektedir. Fakat günümüzde bahsi geçen bu kabre rastlanılmamıştır. Bkz. (<http://zilehabercom.blogspot.com/2011/04/baba-nusrat.html>)

³ Bu durum, Emekli vaiz Osman Karadavut'un, merhum Müftü Arif Kılıç'ın notlarından tespit ettiği bilgilerde; "Hamza bey oğlunu Erzincan'da evlendirmiş, bu evlilikten Fatma isminde bir kızı olmuştur" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. (<http://zilehabercom.blogspot.com/2011/04/baba-nusrat.html>)

⁴ "Şeyh Nusrettin'in torunu Ümmügülsüm, çok şöhretli ve seçkin bir âlim olan Şeyh Ethem Çelebi'nin (diğer adıyla Beyazid-ı Bestami) annesidir. Şeyh Nusreddin Efendi Hazretleri torunu Ümmügülsüm hanımı Zile merkezinde Şeyh Ethem Çelebi külliyesi içerisindeki türbede medfum bulunan ve Beyazid-ı Bestami torunlarından olan Muinüddin-i Halil Efendi ile evlendirilmiştir. Bu evlilikten meşhur âlim Şeyh Ethem Çelebi dünyaya gelmiştir". Bkz. (<http://beyazidi-bestami.blogspot.com/2014/09/seyh-ethem-celebi.html>)

⁵ Tarihçi Necdet Sakaoğlu'nun notları. Bkz. (<http://seyhnusrettin.blogspot.com/2011/10/>); Semra Meral ve Yusuf Meral, Zile Velileri, bkz. (<http://kultursanattarihedebyat.com/semra-yusuf-meral>)

⁶ Emekli vaiz Osman Karadavut'un, merhum Müftü Ali Kılıç'ın notlarından tespit ettiği bilgiler. Bkz. (<http://zilehabercom.blogspot.com/2011/04/baba-nusrat.html>)

bölgenin halkının Şeyh Nusrettin'e çok bağlı olduklarını ve inandıklarını belirtmektedir. Hatta tekkesinin önünde bir tarafı çürümüş büyük eski bir dut ağacından ve o çürükten bir kıymık koparıp ateşli sıtmaya ve nöbete yakalanan insanlara tütsü etseler Allah'ın emriyle şifa bulunacağından da bahsetmiştir..." (Köprülü, 1976: 48; Kahraman-Dağlı, 2006: 329).

Tekkenin çevresine zaman içerisinde yapılan eklemelerle bu alan büyük bir yapı topluluğu haline dönüşmüştür. Geniş bir bahçe içine konumlandırılmış bu yapı topluluğu günümüzde türbe, cami,⁷ depo, tarihi ve yeni mezarlık alanları, kurban kesim evi ve bir lojmandan oluşmaktadır (Görsel 1, 2, 3).

Türbeye ait bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle yapının tarihi bilinmemektedir. Halit Çal tarafından ulaşılan H. 754 (M.1353); H. 770 (M.1368) ve H. 792 (M.1389) tarihli vakfiyelerde Şeyh Nusret bin Hamza Zaviyesi'ne vakfedilen yerlerden söz edilmektedir (Çal, 1987: 427). Çal, en erken vakfiyesinin M. 1353 yılında olması ve mimari özellikleri bakımından Şeyh Nusrettin Türbesi'nin 14. yüzyıl ortalarına tarihlenebileceğini belirtmiştir. Türbe malzeme, ölçü ve kubbeye geçişi ile Selçuklu kare planlı türbelerinden çok Beylikler Dönemi türbelerine benzemekte, ancak özellikle kasnak biçimlenişi ile onlardan da ayrılmaktadır (Çal, 1987: 445).

Yapıda bilinen en eski onarım, türbenin doğu iç duvarında bulunan kalemişi kitabeye göre H.1272 (M.1855) yılında İbrahim Dedezâde Hüseyin Ağa tarafından gerçekleştirilmiştir⁸ (Çal, 1987: 428). Kitabenin hemen altında bulunan oval panoda ise daha basit ve küçük harflerle:

*Sevedahü Arapzâde Emin Usta
Gafara Allahu sene 1275 (M. 1858) yazılıdır (Çal, 1987: 439-40).*

Bu yazılardan da anlaşılacağı üzere yapı 19. yüzyılda bir onarım geçirmiştir. Onarımın yapı kompleksi içinde tam olarak nerelere yapıldığı bilinmemekle birlikte, onarım sonrası türbenin iç duvarlarındaki kalem işi bezemelerin nakkaş Zileli Emin Usta⁹ tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Türbenin kapısı üzerindeki kitabede 1978 yılında bir onarım yapıldığı yazılıdır. Bu onarımda avlunun üzerindeki çatı yenilenmiştir. 1939 ve 1942 depremlerinde hasar gören yapının cami duvarlarında 1953 yılında onarım yapılmıştır, ahşap minaresi de 1966 yılında yıkılarak günümüzdeki minare yapılmıştır. 2013 yılında türbenin kubbesi onarılarak alüminyum kaplanmıştır (Akın vd. 2017: 68).

Türbenin içinde 3 adet ahşap sanduka bulunmaktadır. Sandukaların başuçlarında mermer malzemeden yapılmış birer mezar taşı yer almaktadır. Bu mezar taşları Halit Çal tarafından incelenip değerlendirilmiştir (Çal, 1986: 441). Bu kabirlerden biri Şeyh Nusrettin'e aittir. Kabrin başucunda yer alan mezar taşı üzerinde Şeyh Nasireddin adı geçmekte fakat tarih bilgisi yer almamaktadır.¹⁰ Merhum Müftü Arif Kılıç'ın notlarına göre; Şeyh Nusrettin H. 650 (M.1252-53) yılında vefat etmiştir.¹¹ Türbede Şeyh Nusrettin'in kabri yanında Abdülhannan kızı Sîret ve Abdülhannan oğlu Seyyid Mehmed'in kabirleri de bulunmaktadır (Çal, 1986: 441). Türbede yer alan bu kabirler üzerindeki mezar taşları çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

Türbenin doğu yönünde küçük bir hazire mevcuttur (Görsel 4). Çalışmamızın asıl konusunu bu hazirede yer alan tarihi mezar taşları oluşturmaktadır. Türbe ve bitişiğindeki yapılarla ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar mevcuttur¹² fakat hazirede yer alan tarihi mezar taşları daha önce hiç ele alınmamıştır. Çalışmamızda yer alan mezar taşları, kitabelerde geçen tarihler dikkate alınarak

⁷ H. 886 (M. 1481) tarihli vakfiyede Şeyh Nusret Köyü'ndeki Yakup Paşa Camisine vakfedilen yerlerden söz edilmektedir. Halit Çal bugünkü caminin, değişerek günümüze gelen Yakup Paşa Camii olduğunu düşündüğünü belirtmektedir (Çal, 1987: 428). Camiye ait bir kitabede bulunmadığından inşa tarihi bilinmemektedir. Günümüzdeki caminin 19. yüzyıl sonlarına ait bir cami olduğu düşünülmektedir (Akın vd. 2017: 75).

⁸ Tamir kitabesi için bkz. (Çal, 1987: 439).

⁹ Zileli Emin Usta ile alakalı daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Arık, 1975).

¹⁰ Bu ismin zamanla halk arasında Şeyh Nusret veya Şeyh Nusrettin şeklinde ifade edildiği düşünülmektedir.

¹¹ Emekli vaiz Osman Karadavut'un, merhum Müftü Ali Kılıç'ın notlarından tespit ettiği bilgiler. Bkz.

(<http://zilehabercom.blogspot.com/2011/04/baba-nusrat.html>)

¹² Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz. (Çal, 1986; Akın vd. 2017) Ayrıca; konu ile ilgili, 16.12.2020 tarihinde Sorbonne University, Department of History of Art and Archaeology PhD Maxime Durocher, Boğaziçi Üniversitesi, Nafi Baba Tasavvuf, Tarih ve Kültürel Miras Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen konferansta "The Many Lives of a Rural Sufi Shrine: Archaeology and History of the Zaviye of Şeyh Nusret" başlıklı bir konuşma yapmıştır. Kendisi ile 12.04.2021 tarihinde iletişime geçilmiş ve konferans videosunu 01.05.2021 tarihinde şahsımla paylaşmıştır.

kronolojik olarak listelenmiŐtir. Deđerlendirmeye alınan baŐ ve ayak taŐlarının űn yűzlerinin çizimleri de yapılmıŐtır (Gűrsel 17).

Gűrsel 1: Őeyh Nusrettin Yapı Topluluđu Uydu Gűrűntűsű¹³

Gűrsel 2: Gűney Cephe Genel GűrűnűŐ

Gűrsel 3: Kuzeydođu'dan Genel GűrűnűŐ

Gűrsel 4: Hazire Alanı

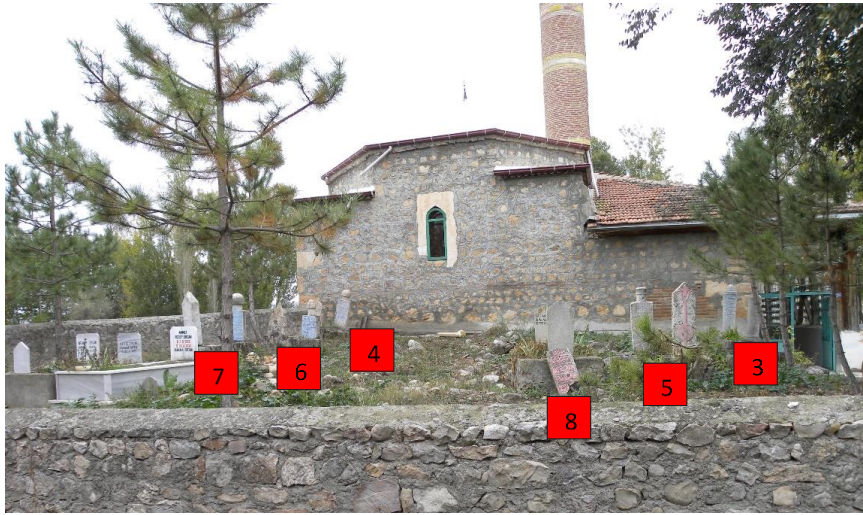
¹³<https://earth.google.com/web/search/zile+%C5%9Feyh+nusrettin+t%C3%BCrbesi> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)

Türbe Haziresindeki Mezar Taşları

Çalışmamızda türbenin doğu yönünde bulunan 6 (altı) adet mezar, güney yönde türbe duvarına bitişik 1 (bir) adet mezar ve cami içinde muhafaza edilen 1 (bir) adet baş taşı ile birlikte toplamda 8 (sekiz) örnek her yönüyle incelenip, değerlendirilmeye çalışılmıştır (Görsel 5, 6, 7, 8). Şeyh Nusrettin Türbesi haziresinde tarihi değer taşıyan mezar örneklerinin yanında yakın tarihli yeni mezarlar da bulunmaktadır. Günümüzde, yapı topluluğunun çevresi mezarlık alanı durumdadır ve bu alanlarda yakın tarihli mezarlar mevcuttur.

Görsel 5: Şeyh Nusrettin Haziresi Vaziyet Planı¹⁴

Görsel 6: Türbenin Doğu Yönünde Yer Alan Mezar Taşlarının Konumları

¹⁴ Makaleye konu olan yapı ve alanın rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri çizimleri Yrd. Doç. Dr. Emine Saka Akın, Arş. Gör. Aygün Kalınbayrak Ercan ve Arş. Gör. Elif Başaran ile birlikte Tokat Teknopark bünyesinde Archtech Mimarlık Restorasyon Danışmanlık Ltd. Şti kapsamında gerçekleştirilmiş ve Sivas Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından 11.12.2015 gün ve 2588 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Mezar taşlarının çizimi Dr. Öğr. Üyesi Canan HANOĞLU tarafından yapılmıştır.

Görsel 7: Tűrbenin Gűneyinde Yer Alan Mezar

Görsel 8: Cami İçinde Muhafaza Edilen Mezar TaŐı¹⁵

Mezar No: 1

Kimliği: Kitabede kimlik bilgisi bulunmamaktadır.

Tarihi: H. Recep 777/ M. Kasım-Aralık 1375

Boyutları: BaŐ TaŐı: Gűvde: 52x20x6 cm.

Genel Tanım: Mevcut durumuyla herhangi bir mezarın űzerinde yer almadıđından mezar tipi tespit edilemeyen, sadece baŐ Őahidesinden oluŐan bu űrnek cami içerisinde muhafaza edilmektedir (Gűndođdu vd. 2006: 381).

Őahide űgen biçiminde sonlandırılmıŐ, alınlıklı ve dűŐey dikdűrtgen prizmal bir gűvdeye sahiptir. Őahidenin űn yűzeyinde celi sűlűs hatla yazılmıŐ dűrt satırlık kitabe bulunmaktadır. Alınlıkta serlevha yazısı yer almaktadır. Őahide mermer malzemeden yapılmıŐtır (Görsel 9).

Kitabe Metni:

1-Mâte fi	مات في
2-Evâil-i Őehr-	اوائل شهر
3-ullah-ı Receb	الله رجب
4-Sene seb'a ve seb'in ve seb'a mie	سنة سبع وسبعين سبعمائنه

Tűrke Anlamı: 777 yılında Allah'ın ayı Recep'in¹⁶ baŐlarında (M. Kasım-Aralık 1375) vefat etti.

¹⁵ Bu fotoğraf, PhD Maxime Durocher'in 16.12.2020 tarihinde yapmıŐ olduğu "The Many Lives of a Rural Sufi Shrine: Archaeology and History of the Zaviye of Şeyh Nusret" başlıklı konferansın video kaydından alınmıştır.

¹⁶ Bilindiđi gibi İslami mezar taŐları űzerinde Kur'an-ı Kerim'den veya hadislerden alınan dini içerikli ifadeler yer alabiliyor. Burada da "Allah'ın ayı Receb" ifadesi ile "Receb Allah'ın ayı, Őaban benim ayım ve Ramazan űmmetimin ayıdır" Hadis-i Őerifine bir atıfta bulunulmuŐtur.

Görsel 9: 1 no.'lu baş taşı

Mezar No: 2

Kimliği: Kitabede kimlik bilgisi bulunmamaktadır.

Tarihi: H. 2 Şevval 786/M. 17 Kasım 1384

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 60x41-55x14 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 53x32-48x14 cm.

Genel Tanım: Mevcut durumuyla çerçevesiz mezar formundaki bu örnek baş ve ayak şahide ve mezarı çevreleyen sonradan eklenmiş çerçeveden oluşmaktadır (Görsel 10). Şahideler kalker taşından, mezarı çevreleyen çerçeve ise beton malzemeden yapılmıştır.

Baş şahide, dilimli kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin ön yüzeyinde celi sülüs hatla yazılmış iki satırlık bir kitabe bulunmaktadır (Görsel 10a).

Ayak şahide, dilimli kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir (Görsel 10b).

Herhangi bir süslemenin yer verilmediği şahidelere dilimli kemer formu hareket katmıştır.

Kitabe Metni:

1-Mâte fi's-sâni min

مات في الثاني من

2-Şevval sene sitte semânîn ve seb'a mie (?) شوال سنة ست ثمانين و سبعمائة

Türkçe Anlamı: 786 yılı Şevval ayının ikisinde (M. 17 Kasım 1384) vefat etti.

Görsel 10: 2 no.lu mezarın genel görüntüsü

Görsel 10a: 2 no.lu baş taşı

Görsel 10b: 2 no.lu ayak taşı

Mezar No: 3

Kimliği: Â'iŐe Hanım (Zile Voyvadası Es-Seyyid İbrâhim Ağa'nın eŐi, Veli Paşa'nın kızı)

Tarihi: H. 1252/ M. 1836-37

Boyutları: Baş Taşı: Gövde:120x97-87-76 cm.

Ayak Taşı: Gövde:94x84-80-73 cm.

Mezar Taşları Altındaki Blok Taşlar: 60x46x24 cm.

Mezar lleri: Alt Kademe: 250x112x24 cm. **st kademe:** 200x60x24 cm.

Genel Tanım: Yüksek ereveli mezar formundaki bu örnek baş ve ayak Şahide ve mezarı oluşturan diğer parçalardan meydana gelmektedir (Görsel 11). Şahideler, mezarın kısa kenarlarına yerleŐtirilen blok mermer kaideler üzerindeki yuvalara takılmıŐtır. Mezara ait tüm taşlar mermer malzemedendir.

Baş Şahide, yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey silindirik bir gövdeye sahiptir. Şahidenin tepe kısmı çapları yukarıya doğru daralan bir tepelikle sonlandırılmıŐtır. Şahidenin n yüzeyinde celi sülüs hatla yazılmış altı satırlık bir kitabe bulunmaktadır (Görsel 11a).

Ayak Şahide, yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey silindirik bir gövdeye sahiptir. Şahide üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır (Görsel 11b).

Yüksek ereveli mezar, mermer blok taşlarından iki kademeli olarak yapılmıştır ve üzeri açıktır.

Kitabe Metni:

1-Hüve'l Hallâku'l-Bâki

هو الخلاق الباقي

- 2-Mütehayyizan-ı Ser-bevvâbin-i Dergâh-ı âliden متحيزان سر بوابين درگاه عاليدين
3-Zile Voyvadası Es-Seyyid İbrâhim زيله ويوه ده سي السيد ابراهيم
4-Sa'id Ağa zevcesi Veli Paşa سعيد اغا زوجه سي ولي پاشا
5-Kerimesi Â'îşe Hânım Rûhuna كريمسي عائشه خانم روحنه
6-El- Fâtiha Sene 1252 الفاتحه سنه ١٢٥٢

Türkçe Anlamı: Her zaman ve hep yaratan, sonsuz olan Allah'tır. Dergâh-ı Ali'nin seçkin Kapıcıbaşlarından Zile Voyvodası Seyyid İbrahim Said Ağa'nın hanımı, Veli Paşa'nın kızı Â'îşe Hânım ruhuna Fatiha Sene 1252 (M. 1836-37).

Görsel 11: Â'îşe Hanım'ın mezarının genel görüntüsü

Görsel 11a: Â'îşe Hanım'ın baş taşı

Görsel 11b: Â'îşe Hanım'ın ayak taşı

Mezar No: 4

Kimliği: Hacı Mehmed Ağa

Tarihi: H. 1253/M. 1837-38

Boyutları: **Baş Taşı:** Gövde: 70x35-33x10 cm. **Boyun:** 9x60 cm. **Başlık:** 20x75-62 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 74x36-32x10 cm.

Mezar Ölçüleri: 150x90x50 cm.

Genel Tanım: Sanduka mezar formundaki bu örnek baş ve ayak şahide ve sandukayı oluşturan uzun ve kısa yan kanatlardan meydana gelmektedir (Görsel 12). Mezara ait tüm parçaların malzemesi kalker taşındandır.

Baş şahide, yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye ve geniş sarıklı bir başlığa sahiptir. Sarıklı başlık, kalın ve silindirik bir boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Şahidenin ön yüzeyinde celi sülüs hatla yazılmış yedi satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Kitabenin

serlevha ve tarih satırları sağ ve sol kenarlarda yapraklar ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel motiflerle hareketlendirilmiŐtir. (Görsel 12a).

Ayak Şahide, uğgen biçiminde sonlandırılmış yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahide üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır (Görsel 12b).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdörtgen, kısa yan kanatları ise kareye yakın bir yüzeye sahiptir. Herhangi bir süslemenin yer almadığı sanduka taşları oldukça deforme olmuştur.

Kitabe Metni:

1-Hüve'l Hallâku'l-Bâki	هو الخلاق الباقي
2-Değildir bu cihn c-yı ikmet	دگلدر بو جهان جای اقامت
3-Makrindir nzule ve irtihli	مقارکدر نزله و ارتحالی
4-Dolandı hke girdi ol vh	طولندی خاکه گیردی اول واه
5-Du'dan olmaya bir lahz hli	دعادن اولمیه بر لحظا حالی
6-Hacı Paşazâde merhum el Hac Mehmed Ağa	حاجی پاشازاده مرحوم الحاج محمد اغا
7-Sene 1253	سنة ۱۲۵۳

Türkçe Anlamı: Her zaman ve hep yaratan, sonsuz olan Allah'tır. Bu dünya ikamet yeri değildir. Ancak gelme ve gitme yurdudur. Yazık ki kefene dolandı toprağa girdi. Bir an bile duadan eksik olunmasın. Hacı Paşazâde merhum Hacı Mehmet Ağa Sene 1253 (M. 1837-38).

Görsel 12: Hacı Mehmed Ağa'nın mezarının genel görüntüsü

Görsel 12a: H. Mehmed Ağa'nın baş taşı Görsel 12b: H. Mehmed Ağa'nın ayak taşı

Mezar No: 5

Kimliği: Servâr Hatûn

Tarihi: H. 1254/ M. 1838-39

Boyutları: **Baş Taşı:** Gövde: 70x31-28x17 cm. **Boyun:** 11x56 cm. **Başlık:** 9x50-46 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 94x28x8 cm.

Mezar Ölçüleri: 208x66x50 cm.

Genel Tanım: Sanduka mezar formundaki bu örnek baş ve ayak şahide ve sandukayı oluşturan uzun ve kısa yan kanatlardan meydana gelmektedir (Görsel 13). Mezara ait şahideler mermer malzemedir, sanduka ise kalker taşından yapılmıştır.

Baş şahide, yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye ve fes formunda bir başlığa sahiptir. Fes başlık, kalın ve silindirik bir boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Şahidenin ön yüzeyinde celi sülüs hatla yazılmış altı satırlık bir kitabe bulunmaktadır. (Görsel 13a).

Ayak şahide, üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin mezara bakan yüzeyi sade olup, mezar dışına bakan ön yüzeyi süslemelidir. Bu yüzeye yüksek kaideli ve gövdesi yuvarlak rozet biçiminde olan bir vazodan yükselen stilize hayat ağacı motifi işlenmiştir (Görsel 13b).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdörtgen, kısa yan kanatları ise kareye yakın bir yüzeye sahiptir. Herhangi bir süslemenin yer almadığı sanduka taşları oldukça deforme olmuştur.

Kitabe Metni:

1-Hüve'l Bâki

2-Merhûm ve mağfûrun

3-leh El-Hâcî Paşazâde

4-Dede Ağa Hâtun

5-Servâr Hatun Rûhuna

6-Fâtîha Sene 1254

هو الباقي

مرحوم و مغفور

له الحاجي باشزاده

دده اغا خاتون

سروار خاتون روحنه

فاتحه سنه ١٢٥٤

Türkçe Anlamı: Sonsuz olan Allah'tır. Allah'ın rahmet ve bağışına kavuşan Hacı Paşazâde Dede Ağa'nın Hatunu Servar Hatun ruhuna Fatîha Sene 1254 (M. 1838-39).

Görsel 13: Servâr Hatun'un mezarının genel görüntüsü

Görsel 13a: Servâr Hatun'un baş taşı **Görsel 13b:** Servâr Hatun'un ayak taşı

Mezar No: 6

Kimliği: Ali Paşa (Hacı Muhammed oğlu)

Tarihi: H. 1264/ M. 1847-48

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 85x36-38-65x17 cm. **Boyun:** 13x54 cm. **Başlık:** 23x62-47 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 125x6-30-42-64x8 cm.

Mezar Ölçüleri: 110x65x35 cm.

Genel Tanım: Sanduka mezar formundaki bu örnek baş ve ayak Őahidesi ve sandukaya ait iki uzun yan kanattan oluşmaktadır (Görsel 14). Mezara ait tüm parçaların malzemesi kalker taŐıdır.

BaŐ Őahide, yukarıdan aŐađıya doğru geniŐleyen dűsey dikdörtgen prizmal bir gövdeye ve sarıklı baŐlık sahiptir. Dilimli sarıklı baŐlık, kalın, uzun ve silindirik bir boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Őahidenin aŐađıya doğru geniŐleyerek zemine kadar devam eden bölümü sandukanın kısa yan kanatlarından birini oluŐturmaktadır ve kısa yan kanadın yüzeyi kareye yakın bir görünüm sergilemektedir. Őahidenin ön yüzeyinde celi sűlűs hatla yazılmıŐ altı satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Kitabenin űst ve alt bölümü s, c kıvrımları ve stilize yapraklardan oluŐan bitkisel motiflerle hareketlendirilmiŐtir. (Görsel 14a).

Ayak Őahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmıŐ yukarıdan aŐađıya doğru geniŐleyen dűsey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Őahidenin aŐađıya doğru geniŐleyerek zemine kadar devam eden bölümü sandukanın kısa yan kanatlarından bir diğerini oluŐturmaktadır ve kısa yan kanadın yüzeyi kareye yakın bir görünüm sergilemektedir. Őahide üzerinde herhangi bir sűsleme bulunmamaktadır (Görsel 14b).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdörtgen prizmal formdadır. Kısa yan kanatlar Őahidelerin aŐađıya doğru geniŐleyen bölümleriyle oluŐturulmuŐtur. Bu parçalar birbirine demir rabitalarla bađlanmıŐtır. Herhangi bir sűslemenin yer almadığı sanduka kanatları oldukça deforme olmuŐtur.

Kitabe Metni:

1-Hüve'l Hallâku'l-Bâki	هو الخلاق الباقي
2-Merhûm ve mağfûrun leh Hacı	مرحوم و مغفور له حاجي
3-Paşazâde sabiyü's-sıbyân	پاشازاده صبي الصبيان
4-Kerimu'l-Gufrân-ı hafâ	كريم الغفران خفا
5-Ali Paşa bin el-Hac	علي پاشا بن الحاج
Muhammed Rűhuna	محمد روحنه
6-El-Fâtiha Sene 1264	الفاتحه سنه ١٢٦٤

Türkçe Anlamı: Her zaman ve hep yaratan, sonsuz olan Allah'tır. Minicik çocukları sebepsiz yere ve gizlice affeden, Kerim olan Allah'ın rahmet ve bağışına kavuşan Hacı Paşazâde Hacı Muhammed oğlu Ali Paşa ruhuna Fatiha Sene 1264 (M. 1847-48).

Görsel 14: Ali Paşa'nın mezarının genel görüntüsü

Görsel 14a: Ali Paşa'nın baş taşı **Görsel 14b:** Ali Paşa'nın ayak taşı

Mezar No: 7

Kimliği: Hacı Paşazâde Hacı Ali(?) Ağa

Tarihi: H. 1268/ M. 1851-52

Boyutları: **Baş Taşı:** Gövde: 62x31x13 cm. **Boyun:** 10x52 cm. **Başlık:** 25x88 cm.

Ayak Taşı: Gövde: 95x30x16 cm.

Mezar Ölçüleri: 185x56x60 cm.

Genel Tanım: Sanduka mezar formundaki bu örnek baş ve ayak şahide ve sandukayı oluşturan uzun ve kısa yan kanatlardan meydana gelmektedir (Görsel 15). Şahideler mermer malzemeden, sanduka ise kalker taşından yapılmıştır.

Baş şahide, düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye ve geniş sarıklı bir başlığa sahiptir. Sarıklı başlık, kalın ve silindirik bir boyun kısmı üzerinde yer almaktadır. Şahidenin ön yüzeyinde celi sülüs hatla

yazılmıŐ yedi satırlık bir kitabe bulunmaktadır. Gűvdenin űst bűlűmű s, c kıvrımları ve stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiŐtir (Gűrsel 15a).

Ayak Őahide, űçgen biçiminde sonlandırılmıŐ dűŐey dikdűrtgen prizmal bir gűvdeye sahiptir. Őahide űzerinde herhangi bir sűsleme unsuru bulunmamaktadır (Gűrsel 15b).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdűrtgen, kısa yan kanatları ise kareye yakın bir yűzeeye sahiptir. Bu parçalar birbirine demir rabıtalarla bađlanmıŐtır. Herhangi bir sűslemenin yer almadığı sanduka taŐları oldukça deforme olmuŐtur.

Kitabe Metni:

- 1-Hűve هوا
2-Fena bađını terk idűb yűneldim(?) فنا باعنى ترك ايوب يونلدم
dar-ı bekāya دار بقايه
3-Bu ravzasına(?)eylerim Hűdā'ya بو روزاسنه ... ايلرم خدايه
4-Őafaat kıl Ya Muhammed شفاعت قيل يا محمد
5-Bu műcrim-i pűr-gedāya بو مجرم پر گدايه
6-Hacı PaŐazāde Hacı Ali(?) Ağa حاجى پاشازاده حاجى على... اغا
7-Rűhuna Fātiha Sene 1268 روحنه فاتحه سنه ۱۲۶۸

Tűrkçe Anlamı: O (Allah), Yok olucu dűnya bađlarını terk edip, ebedi olan yurda yűneldim. Ravzasına girmek için (?) Allah'aeylerim. Gűnahlarından űtűrű suçlu olan ve kűle addedilen bu kiŐiye Hz. Muhammed (S.A.V.) Őafaat eylesin. Hacı PaŐazāde Hacı Ali(?) Ađa ruhuna Fatiha Sene 1268 (M. 1851-52).

Gűrsel 15: Hacı Ali(?) Ađa'nın mezarının genel gűrűntűsű

Görsel 15a: Hacı Ali(?)Ağa'nın baş taşı **Görsel 15b:** Hacı Ali(?)Ağa'nın ayak taşı

Mezar No: 8

Kimliği: -

Tarihi: -

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 68x30-14x15 cm.

Genel Tanım: Mezar tipi tespit edilemeyen, dikdörtgen prizmal gövdeli baş şahide, hazire içerisinde atıl durumdadır. Mezara ait başka bir parça mevcut değildir. Malzemesi mermerdir.

Şahide yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Ön yüzeyinde celi sülüs hatla yazılmış altı satırlık kitabesi yer almaktadır. Kitabe yüzeyi oldukça zarar görmüştür (Görsel 16). Gövdenin alt bölümü kırık olduğundan son satırlar okunamamıştır. Bu nedenle kimlik ve tarih bilgileri eksik kalmıştır.

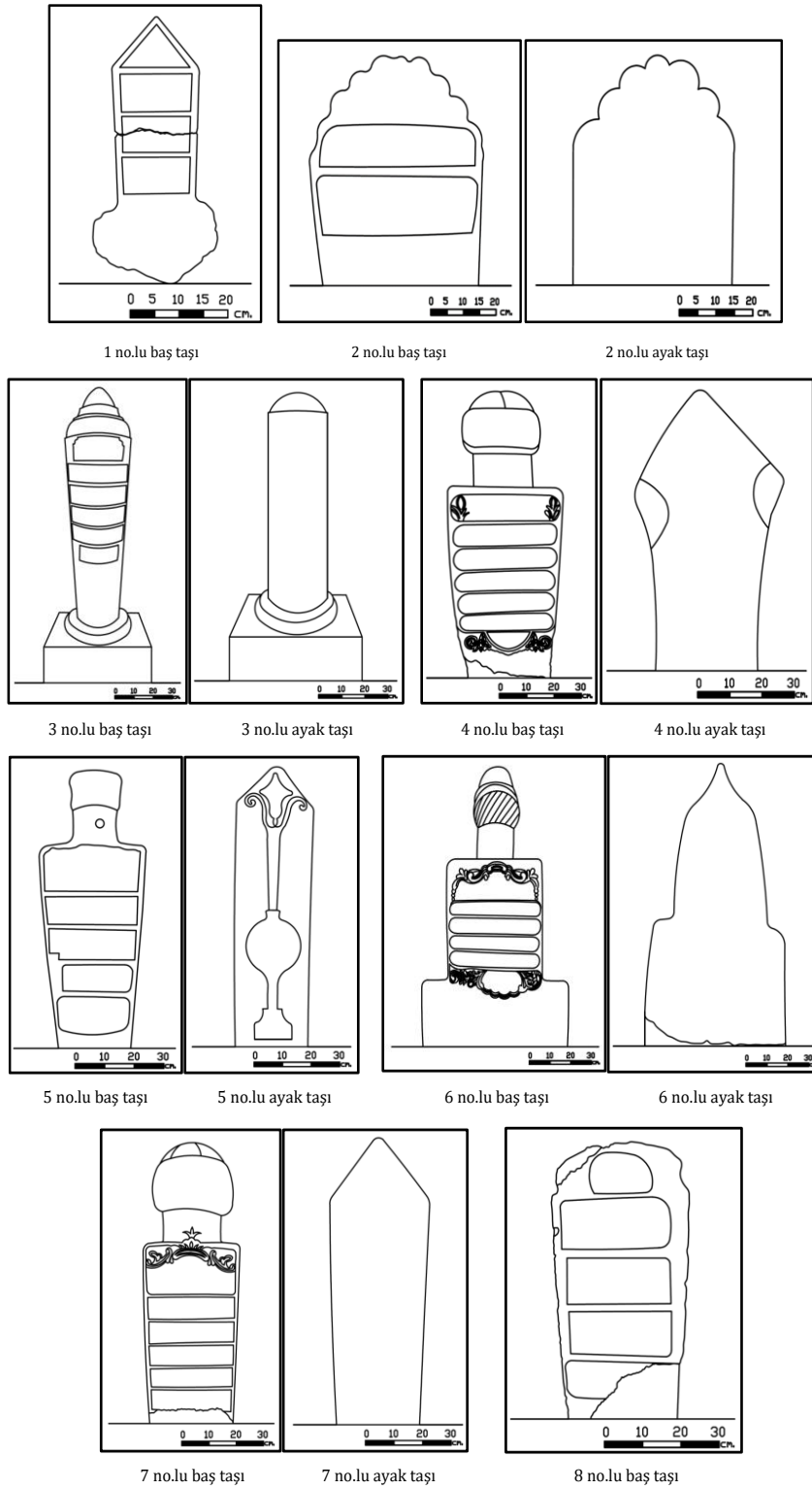
Kitabe Metni:

1-Hüve'l Bâki	هو الباقي
2-Rızâsın iste Mevlânın	رضاسن ايسته مولانك
3-Desinler sana şu güldestenin	دسونلر سكا شو گلدسته نك
4-Kefen bağı mülk edüb	كفان باغي ملك ايديوب
5-... -an bu güldestenin	... ان بو گلدسته نك
6-...	...

Türkçe Anlamı: Sonsuz olan Allah'tır. Mevla'nın rızasını iste. Şu güldestenin yanına mülk olarak sadece kefen bağını aldığını sana söylesinler. Bu güldestenin.....

Görsel 16: 8 no.'lu baş taşı

Görsel 17: Mezar Taşlarının Ön Yüz Çizimleri

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada Tokat/Zile Şeyh Nusrettin Türbesi Haziresi'nde bulunan tarihi mezar taşları; mezar tipi, mezar taşı tipi, başlık tipi, süsleme, taşlar üzerindeki yazılar ve malzeme bakımından incelenip değerlendirilmiştir. İncelenen 8 mezar örneğinden 6'sı sınırları belirlenmiş bir mezar ve bu mezarın

kısa kenarları üzerinde yükselen baş ve ayak taşlarından oluşmaktadır. 2 örnek ise sadece baş taşı durumundadır. 6 örneğin gerek mezar yapıları gerek baş ve ayak taşları olabildiğince sağlam durumdadır. Geriye kalan 2 baş taşı örneği ise kırık vaziyette biri hazire alanı içinde atıl durumdadır, diğeri de cami içinde muhafaza edilmektedir. Malzeme olarak mermer ve kalker taşı kullanılmıştır.

Kitabelerden kimlik tespiti yapılan örneklerin 3'ü erkek¹⁷, 2'si kadın¹⁸ mezarıdır. Geriye kalan 3 örnekte kimlik tespiti yapılamamıştır.¹⁹ Bunlardan 2'sinde kimlik bilgisine yer verilmemiş, diğer örnekte ise mezar taşının alt bölümü kırık olduğundan olası kimlik bilgisi tespit edilememiştir. İncelenen mezar taşları arasında kitabesinde tarih ibaresi bulunan en erken tarihli örnek H. Recep 777 (M. Kasım-Aralık 1375), en geç tarihli örnek ise H. 1268 (M.1851-52) yılını göstermektedir. Bu taşların 2'si 14. yy. (1375-76, 1384) ve 5'i 19. yy. aralığına (1836-37, 1837-38, 1838-39, 1847-48, 1851-52) tarihlenmektedir. 1 örnekte ise son satırlar kırık olduğundan tarih tespiti yapılamamıştır. Çalışma alanında 14. ve 19. yüzyıl arasında kalan dönemlere ait mezar taşı örneği bulunmamaktadır. Bu durum 14. yüzyıla ait olan örneklerin türbe ve türbedeki taşlarla aynı döneme ait olduğunu ve hazirenin 19. yüzyıldan itibaren şekillenmeye başladığını düşündürmektedir.

Mezar ve Mezar Taşı Tipleri

Haziredeki mevcut mezarlar, sanduka mezar ve çerçeveli mezar şeklindedir. Sanduka mezar olarak nitelendirdiğimiz örnekler, üzeri açık sanduka biçimindedir. Sandukayı oluşturan taşları birbirine demir rabitalar bağlamaktadır. 6 numaralı örneğin şahideleri aşağıya doğru genişleyerek zemine kadar devam etmekte ve sandukanın kısa yan kanatlarını oluşturmaktadır. Bu durum gerek buradaki gibi sade görümlü, gerekse süslemeli yüzeyleriyle Erzurum, Kayseri, Yozgat, İstanbul gibi pek çok şehirde yer alan sanduka mezar örneklerinde de görülmektedir. 2 numaralı çerçeveli mezar orijinal değildir, mezarı çevreleyen çerçeve sonradan yapılmıştır. 3 numaralı yüksek çerçeveli mezar ise mermer blok taşlar şeklindedir ve üzeri açıktır.

İncelediğimiz mezarların baş ve ayaklarından yükselen mezar taşları 7 örnekte düşey dikdörtgen prizmal, 1 örnekte düşey silindirik formdadır. 1 numaralı örnek sadece baş taşı şeklindedir ve üçgen biçiminde tamamlanmıştır. Bu taş, türbedeki mezar taşları ile benzer özellikler sergilemektedir.²⁰ 2 numaralı örnekte baş ve ayak taşları dilimi kemer biçiminde tamamlanmıştır. 3 numaralı örnekte baş ve ayak taşları silindirik formdadır. 4, 5, 6 ve 7 numaralı örneklerde baş taşları başlıklı olarak ve ayak taşları üçgen biçiminde tamamlanmıştır. 8 numaralı örnek ise sadece baş taşı şeklindedir yuvarlak kemer biçiminde tamamlanmıştır. Çalışmamızda yer alan mezar taşlarının formları kendi dönemlerinin özelliklerini yansıtır niteliktedir.

Başlık Tipleri

Mezar taşı çalışmalarında başlıklar (serpuşlar) konusu önemli bir yere sahiptir.²¹ Çalışmamızda, başlıklı mezar taşı olarak 3'ü erkek, 1'i kadın baş taşları üzerinde yer alan 4 örnek bulunmaktadır. Erkek başlıkları sarıklı başlık şeklinde, kadın başlığı ise fes formundadır. Mezarda yatan kişinin cinsiyeti, mesleği, sosyal sınıfı hakkında ipuçları veren başlıklar, diğer bölgelerdeki çağdaşlarıyla benzer özellikler sergilemekle beraber, yerel ustalar tarafından işlendiği için daha basit bir işçiliğe sahiptir. Hacı Mehmed Ağa'ya ve Hacı Ali Ağa'ya ait mezar taşı başlıkları geniş düz sarıklı başlık şeklinde iken Ali Paşa'ya ait mezar taşı başlığı dilimli sarıklı bir başlık şeklindedir. Servâr Hatûn'a ait mezar taşı başlığı ise basitçe şekillendirilmiş fes başlık biçimindedir. Kadın fesi diyebileceğimiz bu tipte alışıldık fes biçimlerinin tersine, başlığın üst çapı alt çapından biraz daha büyüktür (Çal, Ataoguz Çal, 2008: 24) veya alt ve üst çaplar birbirine yakın ölçüdedir (Çerkez: 2013: 182). Benzer formda kadın başlığı örnekleri Yozgat Cevheri Ali Efendi Camii Haziresindeki kadın mezar taşları üzerinde de yer almaktadır.²²

Mezar Taşlarında Tezyinat

¹⁷ Mezar No: 4, 6, 7.

¹⁸ Mezar No: 3, 5.

¹⁹ Mezar No: 1, 2, 8.

²⁰ Türbedeki mezar taşları için bkz. (Çal, 1986: 460-61).

²¹ Mezar taşı başlıkları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Koloğlu, 1978; Kumbaracılar, 1978; Laqueur, 1997; Çal, 2000; İşli, 2009.

²² Bkz. Çerkez, 2013, Fotoğraf; 4, 5, 10, 15, 16, 25, 31, 32.

Süsleme bakımından çok yoğun bir bezeme programının görülmediği mezar taşları üzerinde ağırlıklı olarak bitkisel ve yer yer geometrik motifler bulunmaktadır. Bitkisel motiflerde stilizasyon baskındır ve batılılaşma dönemi üslup özelliklerini yansıtır tarzda s ve c kıvrımları, stilize yaprak ve kıvrık dal motifleri görülmektedir. 4, 6, 7 numaralı baş taşları ve 5 numaralı ayak taşı üzerinde gördüğümüz bu stilize bitkisel motifler yüzeylere hareket katmıştır. 5 numaralı ayak taşı yüzeyinde yüksek kaideli ve gövdesi yuvarlak rozet biçiminde olan bir vazodan yükselen, tepe noktası palmet şeklinde tamamlanan stilize hayat ağacı motifi bizlere Ahlat mezar taşlarında örneklerini gördüğümüz rozetler içerisinde yükselen hayat ağaçlarını hatırlatmaktadır.²³ Bu örnek Ahlat mezar taşlarında gördüğümüz rozet ve bitki motiflerinden oluşan kompozisyonun çokça sadeleştirilmiş bir benzeri gibidir. Yanı sıra Erzurum Çifte Minareli Medrese, Erzurum Yakutiye Medresesi, Konya İnce Minareli Medrese, Divriği Ulu Camii, Kayseri Döner Kümbet gibi pek çok mimari eser üzerinde yer alan vazodan çıkan hayat ağacı motiflerini de hatırlatmaktadır.²⁴ Tarihin farklı dönemlerinde sıklıkla karşımıza çıkan hayat ağacı veya benzer ağaç motiflerinin yeri ve göğü birbirine bağlayan, bu dünya ile öteki dünya arasında bağlantı kuran bir köprü, bir merdiven olduğuna inanılır. Hayat ağacı motifinin özellikle mimaride taş kabartmalarda ve el sanatları üzerinde ejder, aslan, kuş, çift başlı kartal, rozet, içinden yükseldiği vazodan çıkan sembolik öğelerle tamamlanan yoğun bir ikonografik anlatımı söz konusudur. Bu sembolik öğeler arasında hayat ağacının içinden yükseldiği vazodan çıkan ebedi hayat suyu içermesi bakımından önemli bir semboldür. Ağacın etrafındaki rozetler, büyük bir ihtimalle gökyüzü yolculuğu sonunda varılan gezegenleri sembolize etmektedir (Öney, 1968: 35). Hayat ağacı motifinin çeşitli versiyonları ve çok daha gelişmiş örnekleri İstanbul başta olmak üzere, Anadolu' daki pek çok mezar taşı üzerinde yerini almıştır.

Bezemelelerdeki düz çizgiler, dalgalı ve dairesel hatlar, başlıklardaki sarık çizgileri, dikdörtgen ve oval formlu kitabe kartuşları geometrik süsleme olarak değerlendirilebilir.

Genel itibari ile Osmanlı mezar taşı süsleme özelliklerine bakıldığında buradaki süslemelerin çokta yoğun olmadığı görülmektedir.

Mezar Taşlarında Yazılar

Çalışmamızda yer alan baş taşlarının hepsi kitabelidir. Yazı tipi olarak, tamamında celi sülüs karakterli yazı görülmektedir. Kabartma tekniği ile işlenen kitabelerin satırları düz olup, her bir satır basit silmelerden oluşan kartuşlarla sınırlandırılmıştır.

Mezar taşları üzerindeki kitabe metinlerinde Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi birlikte kullanılmıştır. Metinlerde manzum ve mensur olmak üzere iki farklı ifade şekline yer verilmiştir. Bu dünyanın geçiciliğini, bizlerin günahkâr olduğunu ve Allah'ın rahmet ve mağfiretine, Hz. Muhammet'in şefaatine, geride kalanların duasına muhtaç olduğumuzu dile getiren ifadelerin yanında, mezarda yatan kişi hakkında bilgiler veren bu ifadeler genel olarak İslami dönem mezar taşı kitabelerine paralel özellikler sergilemektedir.

Başlangıç ifadeleri; Mâte (Öldü),²⁵ Hüve'l Hallâku'l-Bâki (Yaratıcı ve sonsuz olan Allah'tır),²⁶ Hüve'l Bâki (Ölümsüz olan Allah'tır)²⁷ ve Hüve (Allah)²⁸ şeklindedir.

Kitabelerde geçen, kişinin Allah tarafından bağışlanması ve Peygamber Efendimizin şefaatine erişmesi, cennetine kabul edilmesi ve günahlarının affı için edilen çeşitli dua ifadeleri manzum bir dil kullanılarak şu sözlerle dile getirilmiştir:

-Fena bağını terk idüb yöneldim(?) dar-ı bekâya
Bu ravzasına(?)eylerim Hüdâ'ya
Şefaet kıl Ya Muhammed
Bu mücrim-i pür-gedâya²⁹
-Rızâsın iste Mevlânın³⁰

²³ Bkz. Karamağaralı, 1992, Res. 318, 320, 347, 349, 410, 412.

²⁴ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. (Öney, 1968).

²⁵ Mezar No: 1, 2.

²⁶ Mezar No: 3, 4, 6.

²⁷ Mezar No: 5, 8.

²⁸ Mezar No: 7.

²⁹ Mezar No: 7.

³⁰ Mezar No: 8.

Yanı sıra Allah'ın rahmet, mağfiret ve merhametine duyulan muhtaçlığı dile getirmek için merhm³¹ ve merhm ve mağfûrun leh³² ifadeleri kullanılmıştır.

Kitabeler üzerinde geçen, ziyaretçilerden beklenen dualar ve geride kalanlara nasihat niteliğindeki sözler manzum bir dille Şu Őekilde dile getirilmiştir:

- Değildir bu cihn c-yı ikmet
Makrindir nzule ve irtihli
Dolandı hke girdi ol vh
Du'dan olmaya bir lahz hli³³
- Desinler sana Şu güldestenin
Kefen bağı mülk edb³⁴

Bilindiği gibi İslami mezar taşları üzerinde Kur'an-ı Kerimden veya hadislerden alınan dini içerikli ifadeler de yer alabiliyor. İncelediğimiz taşlar arasında 1 numaralı kitabede geçen "Allah'ın ayı Receb" ifadesi bizlere "Receb Allah'ın ayı, Őaban benim ayım ve Ramazan mmetimin ayıdır" Hadis-i Őerifini hatırlatmaktadır.

Kitabelerde geçen mezarda yatan kiŐiye ait kadın isimleri 'iŐe ve Servâr, erkek isimleri Mehmed ve Ali(2) Őeklinindedir. Akraba isimleri; İbrahim Sa'id, Veli ve Muhammed'tir. Kadınlar için kullanılan nvanlar; Hanım ve Hâtun erkekler için kullanılan ünvanlar ise Ağa, Hacı, Paşa ve Seyyid Őeklinindedir.

Akrabalık bağları; zevcesi, kerimesi, hatunu ve bin (oğlu) olarak geçmektedir. Sülale ismi olarak Paşazâde (BaŐazde)'den başka bir isim geçmemektedir.³⁵

Kitabelerde mezarda yatan kiŐiye ait meslek bilgisi veren bir ibareye rastlanmamıŐtır. Sadece 3 numaralı örnekte akrabasının (eŐinin) meslek bilgileri verilmektedir. Voyvada³⁶ olduğu belirtilen İbrahim Said Ağa'nın Mtehayyizan Ser-bevvbin-i³⁷ Dergâh-ı 'âliden olduğu da vurgulanmıŐtır.

Yer ismi olarak bir yerde Zile³⁸ adı geçmektedir.

Kitabelerdeki varlığı tespit edilen Fatıha istekleri Rûhuna el-Ftiha³⁹ ve Rûhuna Ftiha⁴⁰ olmak üzere iki farklı ifade tarzıyla karşımıza çıkmıŐtır.

Mezarda yatan kişinin ölüm tarihini veren bilgiler son satırlarda yer almaktadır. 7 örnekte tarih tespiti rahatlıkla yapılabilmıŐken, 1 örnekte mezar taşının alt bölümü kırık olduğundan tarih belirlenememiŐtir. Tarihler Hicri takvime göre verilmiştir. Tarih ibaresi 2 rnekte⁴¹ Arapça yazıyla, diğer örneklerin tamamında rakamlarla belirtilmiŐtir. Tarihleri belli olan taşların ilk ikisi 14. yüzyıla, diğerleri ise 19. yüzyıla aittir. Tarih satırı kırık olan kitabenin de yine 19. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak; Şeyh Nusrettin Türbesi Haziresi'nde bulunan mezar taşlarının form, başlık tipi, süsleme, yazı ve malzeme açısından çađdaŐları ile benzerlik gösterdiği anlaŐılmıŐtır.

14. yüzyıla ait olan örneklerin oldukça sade özellikler sergilediği ve kitabelerinin Arapça olduğu görülmektedir. Bu iki rnek Selçuklu ve Beylikler dönemi mezar taşlarının sade örnekleri ile paralellik göstermektedir. Gerek form, gerekse yazı biçimi açısından aynı döneme ait benzer

³¹ Mezar No: 4.

³² Mezar No: 5, 6.

³³ Mezar No: 4.

³⁴ Mezar No: 8.

³⁵ 30.09.2020 tarihinde Şeyh Nusrettin köyü eski muhtarı Abdulkadir KELEŐ ile görüŐülmüŐ ve köyde Paşazâde soy isminde birilerinin olmadığı fakat Şeyh Nusrettin soyundan olduğu bilinen TekkeŐinlerin yaŐadıđı bilgisi alınmıştır. 16.11.2020 tarihinde Şeyh Nusrettin köyü yeni muhtarı Nuri KAPLAN ile de görüŐülmüŐ, Şeyh Nusrettin yapı topluluğunun ve mezar taşlarının son durumu hakkında bilgi alınmıştır.

³⁶ Voyvoda: Vaktiyle bazı mahallerin idare ve zabt ve rabtına me'mur adamlara denilirdi. Voyvoda tanımı için bkz. Sami, 1900: 1502.

³⁷ Ser: Baş, birinci. Ser tanımı için bkz. Sami, 1900: 713. Bevvbin: Kapıda bekleyen adamlar, kapıcılar, Bevvbin tanımı için bkz. Sami, 1900: 305.

³⁸ Mezar No: 3.

³⁹ Mezar No: 3, 6.

⁴⁰ Mezar No: 5, 7

⁴¹ Mezar No: 1, 2.

örnekler Denizli⁴², Kırşehir⁴³ ve Tokat⁴⁴ gibi birçok şehirde de tespit edilmiştir. 2 numaralı baş ve ayak taşlarının üst bölümleri dilimli olarak tamamlanmıştır. Bu formdaki mezar taşlarını oldukça gösterişli yüzey süslemeleri ve kitabeleriyle 14. ve 15. yüzyıl Sivas, Tokat ve Ankara örneklerinde görmekteyiz.⁴⁵ Buradaki örnek, dilimli kemer formu dışında son derece sadedir.

19. yüzyıla ait olan örnekler de ise az da olsa bitki motifleri ile şahidelere hareket katılmış, kitabelerde ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi ve yanı sıra Arapça ve Farsça ifadeler kullanılmıştır. 19. yüzyıla ait mezar taşları aynı dönem, özellikle İstanbul, örnekleri ile karşılaştırıldığında daha basit bir işçilik ve yerel özellikler sergiledikleri söylenebilir. Bölgesel olarak baktığımızda Karadeniz bölgesinde Trabzon,⁴⁶ Rize,⁴⁷ Giresun,⁴⁸ Samsun,⁴⁹ Sinop,⁵⁰ Tokat,⁵¹ Kastamonu⁵² gibi birçok şehirde bulunan Osmanlı Dönemi mezar taşlarının oldukça işçilikli olanlarının yanında çok sade olanları da mevcuttur. Tokat Şeyh Nusrettin Türbesi Haziresi'nde bulunan mezar taşları da nispeten sade olup, basit bir işçilik göstermektedir.

Diyebiliriz ki; Şeyh Nusrettin zaviyesi kurulduğu dönemlerde inanç kültürü açısından önemli bir merkez konumunda olmuş ve zaman içerisinde de bu konumunu devam ettirmiştir. Zaviye etrafında zamanla şekillenen yapılar da dönemlerinin özelliklerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Türbe civarındaki tarihi mezar taşları da incelenerek konu ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalara katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Tabiat şartları ve ilgisizlik nedeni ile mezarların ve mezar taşlarının hayli zarar gördüğü, kitabelerin yıprandığı açıkça görülmektedir. Daha fazla zarar görmeden mezar taşlarının düzenlemelerinin yapılması ve koruma altına alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akın, E. S., Kalınbayrak Ercan A, ve Yaprak Başaran, E. (2017). "Tokat-Zile Şeyh Nusrettin Türbe ve Camisi", Vakıflar Dergisi, 47, 67-98.
- Altındal, B. (2011). Zela'dan Zile'ye Tarihi Yolculuk, İstanbul: Bayrak Yayıncılık Matbaacılık San. Ltd. Şti.
- Arık, R. (1975). "Anadolu'da Bir Halk Ressamı: Zileli Emin", Türkiyemiz, 16, 8-13.
- Çal, H. (1987). "Şeyh Nasreddin (Nusret) Türbesi", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986) Bildiriler Kitabı, Ankara: 427-461.
- Çal, H. (2000). "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", Tarihi ve Kültür Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu (28-30 Mayıs 1999), Tebliğler, İstanbul: 206-225.
- Çal, H. ve Ataoğuz Çal, Ö. (2008). Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları, Ankara: Kastamonu Belediyesi Yayınları.
- Çal, H. ve İltar, G. (2011). Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları, Ankara: Giresun Valiliği Yayınları: 19.
- Çal, H. (2015). Boyabat Mezar Taşları, Ankara: Boyabat Belediyesi Kültür Yayınları-1.
- Çerkez, M. (2013). "Yozgat Cevheri Ali Efendi Camii Haziresi Mezar Taşları", Milli Folklor, 97, Ankara: 178-194.
- Demir, Ç. (2008). Tokat Erenler Tarihi Mezarlığı Ve Mezar Taşları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

⁴² Bkz. Pektaş, 2019.

⁴³ Bkz. Göktürk, 2008.

⁴⁴ Bkz. Demir, 2008; Türklü, 2010; Yazar vd., 2015; Hanoğlu, 2019.

⁴⁵ Bkz. Karamağaralı, 1970, Res. 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 44, 45, 46.

⁴⁶ Bkz. Yüksel, 2000.

⁴⁷ Bkz. Koyuncu vd., 2009; Koyuncu ve Hanoğlu, 2011; Güvelioğlu vd., 2011.

⁴⁸ Bkz. Çal ve İltar, 2011.

⁴⁹ Bkz. Nefes, 2009.

⁵⁰ Bkz. Çal, 2015.

⁵¹ Bkz. Hanoğlu, 2020.

⁵² Bkz. Çal, ve Çal Ataoğuz, 2008.

- Gűktűrk, M. (2008). Tarihi ve Anıtları IŐıđında KırŐehir Mezar TaŐları, Ankara: KırŐehir Belediyesi Kűltűr-Tarih Yayınları Serisi 7.
- Gűndođdu, H. vd, (2006). Tarihi YaŐatan İl Tokat, Ankara: PYS Vakıf Sistem Matbaa.
- Gűveliođlu, İ. G., Hiçyılmaz, Ū. M. ve Gűrdal, M. (2011). Rize HemŐin İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri, İstanbul: Kaknűs Yayınları.
- Haniłçe, M. (2014). XV. ve XVI. Yűzyılda Zile Kazası (1455-1574), (YayımlanmamıŐ Doktora Tezi). GaziosmanpaŐa Ūniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitűsű, Tokat.
- Hanođlu, C. (2019). "Tokat DokuztaŐlar Mezarlığı'nda Yer Alan Osmanlı Dűnemi Mezar TaŐları" I. Uluslararası Tűrk-İslam Sanatlarında Epigrafik ÇalıŐmalar Sempozyumu (MeŐedihanım Nemet Anısına) (10-12 Ekim 2019), Bildiri, Tokat.
- Hanoğlu, C. (2020). "Tokat Mahmut Paşa Camii Haziresi' nde Bulunan Mezar Taşları", Ekev Akademi Dergisi, 84, Erzurum: 161-194.
- İŐli, H. N. (2009). Osmanlı SerpuŐları, İstanbul: Avrupa Kűltűr BaŐkenti Yayınları.
- Kahraman, S. A. ve Dađlı, Y. (2006). Gűnűműz Tűrkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, 3. Cilt, 1. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karamađaralı, B. (1971). " Sivas ve Tokat'taki Figűrlű Mezar TaŐlarının Mahiyeti Hakkında", Selçuklu AraŐtırmaları Dergisi, II, Tűrk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: 75-109.
- Karamađaralı, B. (1992). Ahlat Mezar TaŐları, Ankara: Kűltűr Bakanlıđı Yayınları.
- Kolođlu, O. (1978). İslam'da BaŐlık, Ankara: Tűrk Tarih Kurumu Basımevi.
- Koyuncu, R., Gűveliođlu, İ. G. ve GűműŐ, N. (2009). Rize İyidere İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri, İstanbul: T.C. İyidere Kaymakamlıđı Kűltűr Yayınları.
- Koyuncu, R. ve Hanođlu, C. (2011). Rize DerepaŐarı İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri, İstanbul: DerepaŐarı Kaymakamlıđı Kűltűr Yayınları: 1.
- Kűprűlű, F. (1976). Tűrk Edebiyatı'nda İl Mutasavvıflar, (3. Baskı), Ankara: Diyanet İŐleri BaŐkanlıđı Yayınları.
- Kumbaracılar, İ. (1978). Serpuşlar, İstanbul: Turing Yayınları.
- Laqueur, H. P. (1997). Hűve'l-Bâkî, İstanbul'da Osmanlı Mezarları ve Mezar TaŐları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 46, (Çev.: Selahattin Dilidűzgűn).
- Nefes, E. (2009). İlkadım Seyyid Kutbiddin (Kűkçűođlu) Mezarlıđı Tarihi Mezar TaŐları, Samsun: İlkadım Belediyesi.
- Ūney, G. (1968). "Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ađacı Motifi", Belleten, C. XXXII, Ankara: 25-36.
- Ūzçađlar, A. (1995). "Zile'nin KuruluŐu, GeliŐmesi ve Bugűnkű Fonksiyonel Ūzellikleri", Ankara Ūniversitesi Tűrkiye Cođrafyası AraŐtırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 3, Ankara: 145-163.
- Ūztelli, C. (1974). "Őeyh Nusrettin ve Tekkesi", Çađlıtđ Aylık Kűltűr ve Sanat Dergisi, 11, Zile Kűltűr Derneđi, Tokat: 14-15.
- PektaŐ, K. (2019). Denizli'de Tűrk Varlıđının Kadim Tarihi İlbadı Mezarlıđı-I, Denizli: Denizli BűyűkŐehir Belediyesi Kűltűr Yayınları.
- Sami, Ő. (H.1318/M. 1900-01). Kamus-i Tűrki, İstanbul: İkdam Matbaası.
- Őahin, M. ve Karabacak Y. (2006). Cođrafi, Tarihi, İdari, Sosyal ve Kűltűrel Yűnleriyle Zile, Tokat: Tofset Matbaacılık.
- Tűrklű, M. E. (2010). Tokat Mezar Ve Yapı Kitabeleri Ūzerine Bir İnceleme, (YayımlanmamıŐ Yűksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Ūniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitűsű, Sivas.
- Yazar, T., Kelkit, C. ve Őahin H. (2016). "Niksar Melik Gazi Mezarlıđı", GaziosmanpaŐa Ūniversitesi DanıŐmendliiler Sempozyumu (12-13 Kasım 2015), Bildiriler, Tokat: 491-512.

Yüksel, M. (2000). Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler 1-5, Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://beyazidi-bestami.blogspot.com/2014/09/seyh-ethem-celebi.html>, (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- <https://earth.google.com/web/search/zile+%C5%9Feyh+nusrettin+t%C3%BCrbesi>, (Erişim Tarihi: 07.05.2021).
- <http://kultursanattarihedebiyat.com/semra-yusuf-meral>, (Semra Meral ve Yusuf Meral, Zile Velileri), (Erişim Tarihi: 01.05.2021).
- <http://seyhnusrettin.blogspot.com.tr>, (Tarihçi Necdet Sakaoğlu'nun notları), (Erişim tarihi: 22.09.2020).
- <http://zilehabercom.blogspot.com/2011/04/baba-nusrat.html>, (22.09.2020).

Extended Abstract

The subject of this research is the historical gravestones found in the tomb's graveyard of Sheikh Nusrettin located in the Sheikh Nusreddin / Tekke Village in Zile country, Tokat province, Turkey, which is one of the important cities of the Central Black Sea Region.

Zile and its surroundings, which are at the intersection point of the roads used since the ancient times of Anatolia, have a history of 5000 years. Zile, an important settlement, remained under the rule of Hittite, Gashka, Phrygian, Cimmerian, Scythian, Assyrian, Med, Pers, Alexander the Great, Pontus, Roman, and finally Byzantine until it came under Turkish rule. Later, with the Turkish domination, Zile remained under the rule of Danişmendli, Seljuk, İlhanlı, Eratna, Kadı Burhanettin, and Ottomans respectively. Zile, which was included in the Ottoman lands by Yıldırım Bayezid in 1397, became a district of Amasya before 1878 and after this date, it became the district of Tokat. Its status as a district continues today since the Republic period.

Based on this information, it is obvious that Zile, which is understood to have remained under the sovereignty of various civilizations, is a settlement that smells history. The historical ruins and artifacts, which are the concrete traces of the experience both in the district center and in the villages, reveal the history of Zile. There are many historical monuments such as mound, castle, rock tomb, amphitheater, mosque, mausoleum, dervish lodge, Turkish bath, bridge, inn, house, and mansion there.

The village of Sheikh Nusrettin / Tekke, a village of Zile, is a place that has its share of these historical artifacts. The village, which is 74 km from Tokat and 7 km from Zile district, is located in the southeast of the district. Nusrettin, the son of Hamza Bey, one of the statesmen of Harzem, escaped from the Cengiz invasion and settled in Erzincan. Then he settled in Zile and established a lodge in his name in this village. Until his death, he worked on science and wisdom and he raised very valuable scholars. Over time, this lodge has turned into a large building community with structures such as madrasah, masjid, almshouse, and guest house. Today, this building complex consisting of a tomb, mosque, warehouse, historical and new cemetery areas, sacrificial slaughterhouse, and lodging is positioned in a large garden, and the mosque and tomb are the main elements of it. Sheikh Nusrettin's Tomb is in this area. It is understood from its vakfiye dated 1353 AD and its architectural features that the shrine is dated to the middle of the 14th century. There are three graves in total in the tomb. Several studies have been carried out on the Sheikh Nusrettin building community before, but the historical gravestones outside the tomb have not been addressed. It is clearly seen that the graves and gravestones were badly damaged, and the inscriptions were worn out due to the natural conditions and indifference over time. It is extremely important to document the existence of these historical artifacts. Our study has been prepared based on this purpose.

The east side of the tomb is used as a graveyard. In this area, there are graves of historical value as well as new graves of recent years. In our study, 6 graves in the east of the tomb, 1 grave adjacent to the shrine wall in the south, and gravestone preserved in the mosque are included. These samples are examined and evaluated in terms of grave type, gravestone type, head type, decoration, inscriptions, and materials on the stones.

All of the headstones are inscribed. As the font, the celi sülüs character is seen throughout. As understood from the inscriptions, 3 of the examples are male and 2 of them are female graves. The remaining 3 samples could not be identified. Among the gravestones that are examined, the earliest dated example with its inscription is H. 777 (M. November-December 1375), the latest example shows the year H.1268 (M.1851-52).

Existing graves in the graveyard are in the form of cist graves and framed graves. The gravestones located at the head and foot ends of these graves are in the form of a vertical rectangular prism in 7 examples and vertical cylindrical form in 1 sample. There are a total of 4 specimens (3 male and 1 female) as headed headstones.

There are mainly vegetal and partly geometric motifs on the gravestones, which do not have a very dense engraving examples in terms of decoration.

In the inscription texts of the gravestones in our study, Arabic, Persian, and Ottoman Turkish were used together. There are two different expressions in the texts, namely poetry and prose. In addition to the expressions that point out the transience of this world, that we are sinners and that we are in need of God's mercy and forgiveness, the

intercession of Prophet Muhammad, the prayer of those left behind, these expressions that give information about the person lying in the grave generally exhibit characteristics parallel to the Islamic period gravestone inscriptions. As a result, this study tries to emphasize the place and importance of historical tombstones located next to Sheikh Nusrettin Tomb in Turkish-Islamic art. Gravestones that resist the natural conditions have been recorded with this study, but as concrete examples, they need to be restored and they should be protected in order to be transferred to the future generations.